

05/2018

ELÄKETURVAKESKUKSEN TUTKIMUKSIA

TIIVISTELMÄ

Aart-Jan Riekhoff

Eläköitymisprosessi Alankomaissa ja Suomessa

*Institutionaalinen muutos, eroavaisuudet,
epäyhdenmukaistuminen ja epävakautuminen*

Useimmissa tutkimuksissa eläkkeelle jäämistä ja eläkettä tutkitaan yksittäisenä muutoksena tai tilana, mutta tässä tutkielmassa sitä tarkastellaan pitkittäissuuntaisena muutosten jatkumona työmarkkinoille ja työmarkkinoilta, eli prosessina, Alankomaissa ja Suomessa. Tutkielmassa määritetään eläköitymisprosessin laajoja typologioita näissä maissa sekvenssi-analyysin avulla. Tämän menettelyn ansiosta voidaan huomioida instituutioiden, kuten aikaista työelämästä poistumista koskevien ratkaisujen ja eläkejärjestelmien, rakenteelliset vaikutukset. Lisäksi sen avulla voidaan analysoida institutionaalisessa kontekstissa esiintyviä yksilökohtaisia eroja eläköitymisessä.

Tässä tutkimuksessa keskitytään kolmeen pääasiaan. Ensinnäkin siinä tutkitaan Alankomaissa ja Suomessa toteutuneita eläköitymisprosesseja ja sitä, miten aikaista työelämästä poistumista koskevat ratkaisut ja eläkejärjestelmät kansallisissa institutionaalisissa konteksteissaan ovat muokanneet näitä prosesseja. Toiseksi siinä selvitetään sukupuolten välisiä ja sosioekonomisia eroja, jotka vaikuttavat näiden prosessien valintaan molemmissa maissa. Kolmanneksi siinä analysoidaan, onko ajan myötä tapahtuneen työurien pitenemisen ja prosessien erilaistumisen (eli epäyhdenmukaistumisen) ja monimutkaistumisen (eli erilaistumisen ja epävakautumisen) välillä havaittavissa yhtäläisyyksiä.

Tutkimuksessa on käytetty useista eri hallinnollisista lähteistä saatua rekisteritietoa, joka on kerätty Statistics Netherlands viranomaiselta (kohdat I ja IV), Eläketurvakeskukselta (kohdat II ja III) ja Tilastokeskukselta (kohdat II ja V). Yksittäiset sekvenssit koottiin päätulonlähteen (kohdat I–IV) ja pääasiallisen työllisyystilanteen (kohta V) perusteella. Tiedot

taustamuuttujina olleista tekijöistä eli sukupuolesta, sosioekonomisesta tilanteesta, tuloista, alasta ja työhistoriasta koottiin Alankomaiden koulutus- ja työvoimatutkimustiedoista (kohdat I ja IV), Suomen yhdistetystä työntekijä-työnantaja-aineistosta (kohdat II ja V) ja Eläketurvakeskuksen tiedoista (kohta III). Prosessien typologiat laadittiin sekvenssi- ja ryhmittelyanalyysin avulla. Heterogeenisyys laskettiin käyttämällä indikaattorina tilan entropiaa kunakin ajankohtana. Sekvenssin kompleksisuus laskettiin käyttäen indikaattorina Elzingan turbulenssia.

Hollantilaiselle otokselle (n = 2 277), johon kuuluvat henkilöt olivat syntyneet vuosien 1943 ja 1945 välillä ja jotka kuuluivat 56–66-vuotiaiden ikäryhmään, tehdyn sekvenssi- ja ryhmittelyanalyysin tuloksina havaittiin seitsemän erilaista eläköitymisprosessia: ”myöhäinen eläköityminen” (20,4 %), ”aikainen eläköityminen” (11,3 %), ”ennenaikainen eläköityminen” (42,6 %), ”työkyvyttömyys” (6,2 %), ”työttömyys” (4,6 %), ”työmarkkinoiden ulkopuolella oloinen” (2,9 %) ja ”pois jättäytyminen” (11,9 %). Suomessa havaittiin kahdeksan erilaista eläköitymisprosessia vuonna 1948 syntyneelle, 57–65-vuotiaiden ikäryhmään kuuluvalla joukolla (n = 55 971): ”tavanomainen eläköityminen” (42,3 %), ”pitkä ura” / ”myöhäinen eläköityminen” (19,7 %), ”aikainen eläköityminen” (8,3 %), ”osa-aikainen eläköityminen” (6,7 %), ”työkyvyttömyys” (5,6 %), ”pitkäaikainen työkyvyttömyys” (4,3 %), ”työttömyys” (10,5 %) ja ”kuolema” (2,6 %).

Tuloksissa havaittiin eläköitymisprosessien selkeä yhteys sukupuoleen ja sosioekonomisiin tekijöihin. Aiempien tutkimustulosten kanssa yhdenmukaisesti ylempi koulutustaso vähensi vastentahtoista aikaista poistumista työelämästä molemmissa maissa. Sosioekonomisen statuksen ja prosessien välisessä suhteessa oli eroja molemmissa maissa erityisesti maanviljelijöiden ja työntekijöiden tapauksessa. Alankomaissa tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että maahanmuuttajien eläköityminen tapahtui muita todennäköisemmin vastentahtoisesti. Suomessa tehdyssä tutkimuksessa havaittiin myös selkeä yhteys sukupuolen ja sosioekonomisten tekijöiden, erityisesti koulutuksen ja tulojen, välillä. Lisäksi se osoitti, että siviilisääty vaikutti naisten mutta ei miesten eläkkeelle jäämiseen.

Lisäksi kohdasta III voitiin päätellä, että sen lisäksi, että tulot vaikuttavat eläköitymisprosessiin, myös eläköitymisprosessi vaikuttaa siihen, miten tulot muuttuvat eläkkeelle jäämisen jälkeen. Kohdassa II käytettyjä eläköitymisprosesseja käytettäessä tutkimus osoitti, että Suomen eläkejärjestelmä tasasi tuloja voimakkaimmin niiden palkansaajien osalta, jotka poistuivat työelämästä aikaisessa vaiheessa työttömyys- tai työkyvyttömyyseläkkeelle. Aikaisin tai osa-aikaisesti eläkkeelle jäävät olivat melko hyvin toimeentulevia ennen eläkkeelle jäämistä ja sen jälkeen. Myöhään eläkkeelle jääneiden tulotaso oli melko korkea ennen eläkkeelle jäämistä, mutta heidän tulotasonsa laski kaikkein merkittävimmin eläkkeelle jäämisen yhteydessä.

Alankomaissa 59–65-vuotiaiden eläköitymisprosesseissa on ollut havaittavissa jonkin verran erilaistumista vuosina 1940–1946 syntyneiden miesten ja naisten välillä (n = 12 843). Sekvenssin kompleksisuus oli yleisesti ottaen suurempi miesten kuin naisten keskuudessa, mutta sen kasvunopeus oli molemmilla samanlainen. Kompleksisuudessa tai epävakautumisen nopeudessa ei todettu sosioekonomisia eroja. Suomea koskevassa tutkimuksessa

sekvenssin kompleksisuutta vuosien 1937 ja 1948 välillä syntyneiden joukossa tutkittiin 51–65-vuotiaiden ikäryhmän (n = 238 099) osalta. Sekvenssit koottiin *ilman työpaikan vaihtoja ja työpaikanvaihdot huomioiden*. Löydösten perusteella työurien loppuosan erilaistuminen väheni erityisesti korkeasti koulutettujen keskuudessa, kun työpaikan vaihtoja ei huomioitu. Kun siirtymät työpaikasta toiseen huomioitiin, tuloksissa havaittiin lievää työuran loppuosan epävakautumista miesten ja alemmin koulutettujen keskuudessa, ja kompleksisuuden vähenemistä naisten ja korkeammin koulutettujen keskuudessa. Merkkejä eläkkeen tai työuran loppuosan epäyhdenmukaistumisesta ei havaittu Alankomaissa eikä Suomessa. Työurien pidentyminen näyttää vaikuttaneen siihen, että prosessit ovat muuttumassa enemmän toistensa kaltaisiksi. Selittäviä tekijöitä saattavat olla aikaista työelämästä poistumista koskevien ratkaisujen poistaminen ja työllisyyden parantuminen.

Yleisesti ottaen tulokset tukivat ajatusta, että eläkettä tulisi tarkastella pitkäaikaisena prosessina. Lisäksi tutkimus osoittaa, että eläköitymismahdollisuuksissa, eläketuloissa sekä työurien loppuvaiheen vakaudessa ja ennakoitavuudessa esiintyy sosiaalista epätasa-arvoa. Työurien pidentyessä se korostaa sellaisten sosiaalisten käytäntöjen tarvetta, jotka huomioivat elämänkaaren eri vaiheet ja takaavat tasapuoliset eläkemahdollisuudet kaikille yhteiskuntaryhmille.

Julkaisu on saatavilla vain englanniksi:

Retirement trajectories in the Netherlands and Finland: Institutional change, inequalities, de-standardisation and destabilisation.

Finnish Centre for Pensions, Studies 05/2018.

Aineistotilaukset:

aineistotilaukset@etk.fi

www.etk.fi › Julkaisut › Tutkimuksia › Retirement trajectories in the Netherlands and Finland: Institutional change, inequalities, de-standardisation and destabilisation

ISBN 978-951-691-295-3 (nid.)

ISBN 978-951-691-296-0 (PDF)

ISSN 1236-3049 (painettu)

ISSN 1798-7482 (verkkojulkaisu)

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus
00065 ELÄKETURVAKESKUS
Puhelin 029 411 20
Faksi 09 148 1172

Pensionsskyddscentralen
00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN
Telefon 029 411 20
Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions
FI-00065 Eläketurvakeskus
Finland
Phone +358 29 411 20
Fax +358 9 148 1172

www.etk.fi
› julkaisut